

Razprave Terese Dobrzyńske in Zdzisławe Kopczyńske o poljskem naglasnem verzu opazno presega enciklopedično naravnost zbirke, v kateri je izšla: opozarja na zapleteno razmerje med metričnim vzorcem in njegovo ubeseditvijo; ubeseditvijo modifikacije vzorca zagovarja s semantičnimi argumenti, opozarja na preloma v

naglasnem verzem oblikovanju, ugotavlja njegovo zvrstno in slogovno naravnost, hkrati pa kljub kompozicijski in problemski sklenjenosti nudi primišljeno izbrano in skrbno obdelano gradivo za primerjalno slovensko stihoslovje.

Tone Pretnar
Jagelonska univerza v Krakovu

Zapiski

Kugy, dežej, Smolle ipd.

V članku V povirju treh rek v lanskem JiS smo srečali dvoje oblik priimka: Kogoj kot priimek enega znamenitejših Kranjskogorcev in Kugy kot priimek odličnega planinskega pisatelja, po očetu Korošču iz Lipe pri Podkloštru, vnuka pesnika Jovana Vesela Koseskega. Izbor koroškega slovstva pod naslovom *Ta hiša je moja...* v Kondorju pa nam je zastavil vprašanje sploh, kako je s slovenskimi priimki na -ej in -i. Ob osebne priimke na -ej in -i moremo pristaviti enako sklenjena rojstna imena in zatem sploh samostalnice, ki se končujejo enako. Tako se naše zanimanje razširja na področje, ki je strnjeno vključeno v odstavke o priponi -ej v I. knj. Besedotvorja slovenskega jezika dr. A. Bajca (1950, 21). Dodajam gradivo iz leposlovne proze, največ Prežihova Voranca, in iz svojih naključnih zapisov iz različnih virov. Kar stoji v mojem članku med navednicami, citiram iz osebnega pisma dr. Pavla Zablatnika iz Celovca (13. nov. 1977).

Pri sorodniškem poimenovanju imamo naslednje primere: atej – ati, tatej – tati, dedej – dedi, uječej, ujčej, stricej – strici, kumej itn.

Pripona -ej ni naglašena, enako ne pripona -i, nastala s skrčenjem, zlitjem iz -ej. Naglaševanje pripone -ej je po mojem mišljenju poznejše, najbrž pod vplivom naglaševanja pri priponi -è, -èta. (Prim. navedeno Bajčevo delo 66–67.)

Pomen majhnosti, drobnosti, ljubkovanja, lahko tudi podmeha imajo samostalniki na -ej v primerih: fántej, srótej – sirótej, stólej, dèzej (pohleven dež), družej, málej, nózej (nožič), strézej, pázej, mózej, múrej (človek, črn kot murn; priimek Muri) ipd. Prešeren ima bógmeje od meje Otomanov. Pri Bajcu beremo: pismej (pismouk), potepej, tlačeaj (počasné) idr.

Moška rojstna imena se pogosto lahko končujejo na pripono -i, ki nastopa poleg pripone -ej, ne prva ne druga nista naglašeni: Andrej – Andri, Binej – Bini, Fridej – Fridi, Gregej – Gregi, Jozej – Jozi, Klemej, Kobej (= Jakob), Lipej, Lukej, Markej – Marki, Mirtej – Mirt, Nacej – Naci, Ru-

pej (= Rupert), Tomažej, Tonej – Toni, Tomej – Tomi, Šimej – Šimi idr.

»Ponekod uporabljajo obliko Foltej ali Folti samo za mladega ali malega Valentina, medtem ko starejšega Valentina kličejo samo še z imenom Folt.«

Pripono -ej srečamo izjemoma tudi pri ženskih imenih. Tako imamo poleg Mojca obliko Mojcej – Mojci. Kljub moški imenovalniški obliki, z moškimi sufiksom na -ej, se, po dr. P. Zablatniku, ime sklanja, kakor sledi: Mojci, Mojcije, Mojčiji, Mojčijo, a tudi: Mojcej, Mojceje, Mojceji, Mojcejo.

Poleg moških osebnih imen so obče razširjeni enako oblikovani priimki na -ej ali (poznejši) -i. Tako oblikovane priimke srečujemo na prostoru Gorenjske, okoli Bovca, Trente in Idrije, v južni Koroški in v zahodnem delu Štajerske (do vključene Mislinjske doline). Tako sodim po svojem gradivu, vendar bi bilo treba ta areal natančneje določiti ob obilnejšem gradivu. Sem spadajo priimki: Blázej, Buti (po nemško zapisano Wutti), Hiti (= lovec), Hvasti – Hvastija, Hvastja (v kranjski ravnini in proti Kamniku), Kugi – Kúgej – Kógi – Kógej – Kógoj – Kogój, Kúnej – Kuni, Múrej – Muri, Malej – Mali (po nemško zapisamo Malle), Mulej – Muli, Muri, Picej, Strupej – Strupi, Smólej – Smóli) po nemško zapisano Smolle) idr.

Obliko Stani, za starejšo Stánej, iz Stanislav, navaja iz zgodov. listin 17. stol. dr. A. Feinig v Letnem poročilu gimnazije za Slovence v Celovcu, 1974/75, 61.

Poleg oblike Vuti imamo na Koroškem priimek v obliki Vutej, Vute, Vavti, Vauti.

V slovenski pravni znanosti sta znana oče in sin, dr. Rado in dr. Gorazd Kušej. Kušejji so iz Podjune. V ponemčeni obliki srečamo ta priimek kot Kuschej. V telefonskem seznamu Celovca pa najdemo tudi obliko Kauschej, ki izpričuje značilni nemški samoglasniški prehod u v au (prim. Murus – Mauer, Muta – Mauten, Ture – Tauern ipd.)

Osebnost mi je iz Kranjske gore znan primer natančnega razlikovanja samostalnice in pridevnice oblike imena Urban. Rojstno ime se jasno glasi Urban, Urbána, Vrbán, Vrbána. Hišno ime pa se glasi: pri Urbániju. Letoviščar Ivan Cankar se je 1912 hranil v hotelu Razor, pri Urbániju. Dečla, ki mu je ob kosilu redno prinašala na mizo merico vina, je bila Urbánijeva dečla, to je deklet iz rodu Urbánija, Urbáneja. Ena vodilnih oseb v Kersnikovi Jari gospodi je Vrbanoj (z uveljavljenim naglasom na zadnjem zlogu). V tem slovenskem koncu so doma priimki: Vrbánja, Vrbanija, Urbanija, kar navaja na osnovo Vrbáneja.

Pisec tega sestavka je bil Smólijov šteděnt, nikoli ne Smolějev ali celo Smolětov. V ljudski govorici se glasi priimek povsem jasno Smóli.

Porabljam priložnost, da pokažem na svojevrstno naglašanje pri priimkih Kravanja in Hlebánja. Uradni priimek nosi naglas na prvem zlogu: Krávánja, Hlébánja, medtem ko se hišno ime naglašuje na drugem zlogu: Kravánja, Hlebánja.

Za nas slaviste je zdaj pereče vprašanje, kako zapisovati, naglaševati in izgovarjati priimke naših slovenskih koroških pisateljev, kakor jih priobčuje Kondor. Naše številke pomenijo strani v knjigi, navedbe med narekovaji pa so iz že omenjenega pisma dr. P. Zablatnika. Narodopisec in slovenist dr. Zablatnik je bil dolgoleten gimnazijski učitelj tu upoštevanih koroških pisateljev, obenem ravnatelj ustanove, ki je mogla in morala biti edino merodajna za pisno podobo njihovih priimkov:

Malle (Miško Maček): Málej, Máleja ali Máljija; naglas vedno na prvem zlogu; »nedomače in tuje bi zvenela za koroško uho oblika Máleta, »medtem ko o naglašanju Male, Maléta sploh ne more biti govora;

Smolle: naglas na prvem zlogu; sklanja: Smóleja; nikakor ne Smolleta ali Smoleta (158); »gen. Smoléta bi bil domačinom tuj«;

Dárle, pisateljsko ime Eriha Prunča; sklanja: Dárleja, ne Dárleta (169); »takó proprost koroški domačin spontano sklanja po svojem čutu«;

Wütte, gen. Wútteja ali Wúttija; »v koroškem slovenskem izgovoru Búte, Búteja ali Búti, Bútija; »na naši gimnaziji smo imeli dijake, ki so se /obvezno po krstnih listih/ pisali Wutte ali Wuttej ali Wutti. To ime se pogosto pojavlja tudi kot hišno ime: pri Búteju ali pri Bútiju; bútej ali búti je pri koroških Slovencih splošna oznaka za smrdokavro.«;

Dómej, Dómeja (161); domače ime je Zgonc;

Črčej, Črčeja (153).

Zdaj se obrnimo k vprašanju priimka Kugy, Kugi ipd.

Sínu ponemčenega Korošca in hčere Jovana Vesela Koseskega zdaj seveda ne bomo spreminjali

oblike njegovega priimka. Po pričevanju dr. P. Zablatnika je priimek Kogoj, s poudarkom na prvem zlogu, »najbolj znan v Podjunici«. Včasih je priimek Kogoj zapisan s končnim y, vendar je to »zgolj sprenevedanje ljudi, ki bi hoteli brisati slovenske sorodstvene povezanosti. Ipsilon slovenska abeceda ne potrebuje in ne uporablja. Spakedrana oblika Kugy stoji v rojstni matriki namesto Kugi ali Kugej pri Juliusovem očetu Pavlu. Predobro poznam matrike, da lahko vem, kako strašno površno in nedosledno so župniki nekoč zapisovali priimke – zgolj po posluhu, po slepem občutku, navadno po napovedovanju ali narekovanju botrov, ki so prinesli otroka h krstu, nikakor ne po kakih dokumentih, še manj pa po kakih pravopisnih pravilih. Gre za pismeno sprenevedanje ne samo nemških (in laških), ampak tudi slovenskih zapisovalcev, ki so bili tedaj po večini zelo slabo vešč slovenskega pisanja. Župnik Blasius Nagel /v Podkloštru/, ki je krstil Pavla Kugyja leta 1815, je bil brez dvoma Slovec, kajti podkloštrski župnija je bila tedaj še kompaktno slovenska. Ta župnik je zgolj zaradi pomanjkljivega čuta za slovenski pravopis, tako vsaj jaz sodim, zapisal v krstno knjigo priimek v obliki Kugy namesto v obliki Kugi.«

Dr. France Avčín, ki je prevedel Kugyjevo knjigo Delo, glasba, gore (1966), je v podčrtani opombi o pisateljevem priimku postavil misel, da je priimek s končnim ipsilonom zapisal Juliusov oče, ker je s tem hotel zabrisati svoj slovenski rod. Oblika Kugi in zlasti še Kugy je našega planinskega pisatelja motila: ni mu šlo v račun, da bi bil vnuk Vesela Koseskega, živeč v Trstu, kjer ga je ponovno tudi osebno v letih pred smrtjo obiskal in ki je bil doma s tal slovenske Koroške – Nemec po rodu. Lastili pa so si ga vsaj Avstrijci, do neke mere celo Italijani. Samostojno je ob pomoči župnikov pregledal matrike za Lipo pri Podkloštru in za faro St. Lenart pri Sedmih studenčih. Neizpodbitno se mu je pokazalo, da je pisane priimka Kugy, z ipsilonom na koncu, zgolj sprenevedanje, kakor pravi dr. Pavle Zablatnik, oziroma malomeščanska želja ponemčenega Tržačana po imenitnosti, ki naj bi jo dal ipsilon na slovensko korenino. Svoje prepričanje in ugotovitve je nato zapisal dr. France Avčín v svoji avtobiografski klasični slovenski planinski knjigi Kjer tišina šepeta (1967, 339–341). Njegovo misel tu dopolnjujemo še z gradivom, ki izpričuje slovenski izvir pripone -ej in -i pri samostalnikih, posebno še rodbinskih in rojstnih imenih.

Hiša, kjer se je v Lipi pri Podkloštru rodil oče dr. Juliusa Kugyja, je v vasi najstarejša, saj nosi številko 1. Še danes se po domače hiši pravi pri Kugiju. In da stoji pred hišo lipa, gotovo ne pričča o germanskih tleh – pri tem ni treba biti nikak romantični hejslovan.

Viktor Smolej
Ljubljana